

DE LA CAZ LA UCAZ

„Remember, Democracy never lasts long.
It soon wastes, exhausts, and murders itself“
John Adams

Eram în clasa a unsprezecea când ne-au venit o droaie de colegi noi la hispanicul liceu bucureștean „Iulia Hasdeu“ – chilieni refugiați din țara lui Allende, pe care tocmai o preluase cu foc și pară Augusto Pinochet. Noi vorbeam spaniola madrilenă, noi eram cu nasul pe sus, noi îi enervam colonial pe sîșiiții din Santiago care-și pierduseră patria socialistă la nici jumătate de mileniu de la debaclul incaș. Și când ne simțeam mai bine, dă Partidul ucaz nou: să purtăm numai costumele bleumarin de liceu când ieșim, oriunde, din casă. Și să avem matricolele galben-pe-albastru la vedere, să știe tot omul trecător la ce școală sîntem și ce număr matricol avem, ca nu cumva anonimatul să ne încurajeze imoralitatea. Grija pentru individualizare nu ne dădea pace; nici noi ei; voiam să ne pierdem în mase; și chilienii, chit că erau socialiști entuziaști (neavizați), au învățat și ei pe dată; totul părea cu fundu-n sus. Foarte curînd, aveam să aflăm de la Europa liberă că numitul ucaz fusese stîrnit de următorul eveniment: șase liceeni, odrasle de nomenclaturiști, care se troscăniseră într-o vilă din Primăverii, s-au urcat în Mercedesul tatăului unuia să dea o raită nocturnă. O mașină a miliției s-a luat după ei, ei s-au panicat, a urmat o cursă prea rapidă prin oraș, mașina a intrat cu peste o sută la oră într-un stîlp și patru dintre puști au murit. Logic, de atunci înainte toți liceenii români trebuiau să umble în uniforme și să fie identificabili dintr-o ochire. Regimul vitezei prea mari ca să nu producă impresia de instantaneitate marchează și evenimentul (accidentul) și legislarea lui (ucazul a fost dat cu o zi mai tîrziu) și izbirea nucii de perete (impactul absurdului asupra unei noi metode de control al unui segment al populației). Și mimetismul vitezelor, și coincidența lor, se supun „legii efectului imediat“ dragi gîndirii reflexe a lui Nicolae Ceaușescu, care își dorea ordinele să-i fie împlinite pe dată. Lasă că, după cîteva săptămîni de respectare prudentă a noului ucaz, acesta a început să-și piardă impetuoșitatea, noi legîndu-ne matricolele cu elastic și scoțîndu-le de cum ieșeam de la școală; iar în oraș umblam mai ales în blugi

și cămăși colorate, dacă le-om fi avut. Cu trecerea lunilor, ucazul s-a tot tocit pînă n-a mai rămas din el decît un balon răsufat, care a fost aruncat în groapa cu furnici a multelor legi absurde, dar niciodată abrogate, așa că mai putea fi invocat și ani mai tîrziu ca instrument de șantaj al elevilor cu părul prea lung.

Istoria dreptului românesc e și una a conflictului dintre codurile simultan în vigoare (de pildă județul lui vodă, divanul boieresc, dreptul romano-bizantin și legea pămîntului); în perioada comunistă, codurile unice, civil și penal, au fost stropite împărătește cu ucazuri (legi, decrete, hotărîri, reguli și norme date prin, de pildă, HCM-uri, adică Hotărîri ale Consiliului de Miniștri, similare OUG-urilor – Ordonanțelor de Urgență – ale României post-decembriste) care nu odată se nutreau din cîte un caz unic, dar adeseori se băteau cap în cap. De multe ori, însă, erau clar definite și non-conflictuale, cum de pildă HCM-ul nr.56/1954 „privind scoaterea din Rezerva de Stat cu titlul de împrumut a unor rulmenți“.

*

Cine are căderea să dea un ucaz, o are și pe aceea de a-l sprijini pe un singur caz. În statele autoritare sau totalitare, atari drepturi aparțin Unului, stăpînului, unde excesul ucazului–dintr-un–caz frizează absurdul și iscă exasperarea și spaima populației. „Am hotărît să executăm un milion de ucraineni și un biciclist“, îi spune Stalin lui Iejov. „De ce un biciclist?“, murmură călăul. „Ca să nu îndrăznească nimeni să mai întrebe și de ucraineni“. Simetria dintre Unul stăpînului și unicitatea cazului (al biciclistului, în acest caz; al accidentului celor șase tineri, în celălalt) nu ar trebui să fie trecută cu vederea, căci pe ea se construiește esența ucazului ca excepție. Și să nu ne grăbim să protestăm judecîndu-i pe monștrii aflați la putere cînd și cînd, căci această simetrie nu se regăsește doar în legislațiile totalitare: ea îi aparține oricărui tip de legiferare. E o condiție formală a legitimității legiferării. Dominanța condiției formale legitimează fascismul, care, de la legiunile romane la birocrăția și populismul moderne, își devoră substanța pentru a-și hrăni forma. Iar o justiție, o legiferare ori o legitimare

pro forma reprezintă esența corupției; pentru că substanța acestor procese este idealitatea lor, gata să fie sacrificată de dragul formei, al ideologiilor, al trădărilor, deci.

Ideea de Lege e un orizont: când pare a se retrage, a deveni de neatins, a nu mai instrui practicile legale, ne simțim abandonați forțelor malefice ori absurde. Când, însă, acel orizont se apropie, invadându-ne, el devine inevitabil, grotesc, înspăimântător: Eschil îl numește *Anankê*, sau ananghia, soția lui *Kronos*, primordială ca și el. *Anankê* este Legea, la fel de inflexibilă ca legea gravitației. Combinația orizontului în îndepărtare cu a celui în vertiginoasă apropiere se regăsește în textele parabolice, singurele care pot păstra Legea în idealitatea sa. De exemplu, în cele kafkiene și mai ales în infinit repovestibila parabolă a ușii în fața căreia se prezintă un țăran „pentru a i se face dreptate“. Gardianul nu-l lasă să intre nici azi, nici mâine, nici peste un an, și țăranul așteaptă, gardianul îi spune să aibă răbdare, să nu încerce să se lupte cu el pentru a intra, pentru că în spatele primei ușii e o alta, păzită de un gardian mult mai puternic decât el, și apoi de cine știe câte alte ușii (ierarhia justiției este infinită, după cum află Joseph K. în *Procesul*). Și când, apropiindu-i-se ultima suflare, țăranul îl întreabă pe gardian de ce în toți anii ăștia nimeni nu a mai venit la ușa Legii, acela îi răspunde că ușa aceea era menită doar pentru el. Și de cum va muri el, gardianul o va pecetlui și va pleca. Parabola se centrează halucinant pe un eveniment (singular) prins între mișcările contrare ale orizontului Legii. Dimpotrivă, hermeneutica (elină), inclusiv hermeneutica legală, tratează orice eveniment ca pe un caz (particular – judecabil printr-un concept general). În hermeneutică, orizontul Legii se situează la o depărtare constantă, numită și distanță critică.

Legea-cu-L-mare provine dintr-o teologie care o întrupează în varii simulacre în cursul istoriei: mitul sau utopia, de pildă. Cea din urmă figurează, cel puțin din modernitatea renescentistă, distanța față de orice loc existent, absența evenimentelor, a individualității și a instrumentelor de schimb (bani, concepte, imagini). De aceea, utopia e incoruptibilă. Câtă vreme este o fantezie ludică și lucidă, ea rămîne, ca la Morus și Rabelais, povestea static-ironică a unei idei de perfecțiune. Ideea utopică este un orizont, sau poate o stea călăuzitoare. Când preceptele utopice sînt luate în serios și aplicate practicilor istorice, urmează atrocitățile lui Campanella și Marx. Utopia și Legea sînt similare prin absențele care le sînt constitutive: evenimentele, banii, conceptele și imaginile. Dikç, zeița justiției în lumea clasică, e legată la ochi nu doar pentru a simboliza inco-

ruptibilitatea Legii, ci și pentru a opri ochii de foc ai zeiței, care ar arde întreagă omenirea întru perfectă dreptate (*pereat mundus, fiat justitia!*). Utopia este anti-parabolică, însă.

Iar parabolele (cele numite așa în Noul Testament sînt doar pilde) sînt extrem de rare; de cele mai multe ori, Legea ca orizont ideal este traficată în lumile reprezentării, unde e transformată în concept (al jurisprudenței tuturor codurilor de legi), în echivalent general (isomorfismul pedepsei cu crima, pe care Dante s-a canonit să-l demonstreze în *Infernul*), sau în eveniment-simulacru (show-ul proceselor din cultura populară americană, unde „precedentul“ e chemat să confirme ferm mentalitatea de turmă; ori procesele-show în care rațiunea era masacrată în Moscova terorizaților ani treizeci). Astfel Legea e transformată în opusul Legii; utopia în negativul său.

Analogia dintre Lege și ucaz este una complexă. Privită prin prisma gândirii parabolice, ea devine adevărată doar cu prețul pierderii speranței într-o justiție justă. Mai întii, ucazul – unde ‚u‘-ul inițial trebuie citit și ca privativul ‚u‘ din ‚utopie‘, adică ‚fără loc‘ – înseamnă ‚fără caz‘. Ucazul e, astfel, un edict abstract, diferit de Lege prin faptul că este pur discursiv, în timp ce Legea – ideală – este non-discursivă, ea existînd în afara cuvintelor, a imaginilor și a conceptelor. Ucazul mimează Legea, și este cu atît mai violent (deci mai slab), cu cît încearcă mai insistent să o înlocuiască. Pe de altă parte, Legea și ucazul sînt, însă, identic opuse democrației. Aceasta din urmă încearcă, *idealiter*, să aducă la un echilibru cîmpurile de forță ale simulacrelor Legii și ale realismului impus al ucazurilor (de prim exemplu, între ucazurile capitalului și simulacrele Legilor capitalului). Sigur că democrația modernă, iscată din capital, cu care se împletește și de care se împletește într-un mănunchi baroc de bătălii între bandele Möbius, e și încercarea de a echilibra alte forțe ale unor entități opuse de-a lungul altor axe: bogăție/sărăcie; stînga/dreapta; terorism/antitero; globalism/naționalism... Dar, cum o spunea John Adams, răstimpul dintre nașterea și sinuciderea democrației e, cel mai adesea, fulgerător. Căci democrația e doar aparent o mediocră mediere între extreme; în timp, ea e speranța, dramatizarea, epuizarea și purificarea prin transformare în ucaz a Legii. Democrația e marele caz al ucazului: un scurt și nutritiv carnaval al corupției.

Umanului, Legea îi este altéră, iar ucazul – eviscerarea. Dar contrapartea umană a amîndurora, ultimul punct de rezistență în fața neantului, e bunul simț.